

zende eigen-
der; brengt
Hierin ont-
natuur haar
in de natuur-
de techniek.
maar is een
bewerken van
rken van de
le er van te
niet vanzelf
en, maar die
ehelden dien-
elijke samen-
et materiële
naar ontslui-

P. W. P.

Igenoot.

van den dag.
hebben voor
igt. Het volk
situatie. De
etnald zullen
n dag leggen
het dagblad
e positie der
Begrip is al,

t begrips-
laar 'tis best
die moeilijke
eer heel wat
i zooveen be-
o zoo galant
ans dat van

deze dagen
rip" voor te
vóór 10 Mei
rk, lijkt het
in de Ridder-
taren. De een
van een duif-
bladen toonen
de overzijde
én heeft het
k al zóó. Ik
mmen. Slager
uud paartje
rtentiekolom-

a alle bladen,
e advertentie-
over te bren-
advertenties,
ruimte heele-
dat ons volk

chen. Ik wou
g begrip hebt
van 't mooie

te gewinnen
'te wenden,
nige levens-
ij op boven-
en te door-
at zij slechts
r de eischen
orgeloos op-
waarloosden.
t, die Voor-
verschillende

de zich aller-
lgens — on-
beddhistische
cheiden van
er een soort
tenslotte op-
me kenmerkt
houwing van
besef als de
ordelijkheids-
geen sprake;
den mensch
venmin kent

waarvan wij
brong in een
gezet op
n een aantal
te kleur, die
oudende hei-
ks bleef het
poort verge-
ar het doel
deelnemers
e bespeuren
de bevolking
ndeel, rustig

verleden, dat God ons gegeven heeft, en dat we met mekaar vaak zoo slordig hebben gebruikt.

Ik heb zoo den indruk, amice, dat we een enkele maal onder de felle slagen, die we krijgen, in onze eerste reactie dat rechte begrip voor het mooie verleden van vóór 10 Mei 1940 wat kwijt raken. In tijden van acute beroering komt 't o zoo gauw over onze lippen: we hebben gezondigd. De boetepreek is een permanent geluid uit den kring van geslagen christelijk opgevoede menschen. Maar God is met boetepreken evenmin als met andere preeken spoedig tevreden. Als wij aan zijn poort kloppen, een tikje bescheidener dan toen de wind nog in de zeilen woel, en Hij hoort ons zeggen: wij hebben gezondigd, wij hebben gezondigd, dan vraagt Hij ons: waarin? waarvoor? waarmee? wanneer? hoe? waar? in welk opzicht? quia (om) wat? en quatenus, d.w.z. in hoeverre? Schuldbelijdenissen, die geïkte rhetorische formules zijn, welke niet meer om 't lijf hebben dan een blanco pagina, waarop ditmaal met koele letters te lezen staat:

DEBET.

maar zonder dat met fijn handschrift onze eigen gekauwde zalpen in urenlange bezinning heeft ingevuld de posten, en de bedragen, om dan te eindigen in het vermoelde: en nog oneindig veel méér, o Vader, — ze zijn in Gods oogen even verfoeilijk, als de „feesten” waarvan Hij door Amos verklaart: ik mag ze niet!

Dat weten we allemaal, amice. We willen er ook wel eerlijk aan denken.

Maar wat we niet allemaal in de gaten hebben, is misschien dit: we loopen gevaar, de dikke strepen, die God door ons werk gehaald heeft, te zien als een veroordeeling van het ter hand nemen zelf van dat werk. Terwijl 't alleen maar een afstraffing was van de zonden in ons werk, zijn onvolkomenheid, zijn onvolledigheid.

Zeg, toen de meester bij jou op school een streep haalde door jouw rekensommetje en door je franche thema, betekende dat soms een sommatie, om nu maar met rekenen op te houden, en het fransch voortaan cadeau te doen? Je lacht me uit, — zóó zot vind je de vraag. A la bonheur, maar ik verdenk toch jou ervan, dat je evenmin als ik, direct de boetepredikaties dóór hebt, die zóó'n dwaze „toepassing” maken op de streep, die God soms dóór, en soms alleen maar ónder ons werk gezet heeft.

Vóór 10 Mei strijd in de kerkelijke pers. Een streep er door, of er onder op 10 Mei. Nooit meer strijden, zegt er nu iemand. Daar heb je 't al, — lach je me soms nog uit? Toch maar 'n ontdekkend woord, wou je nog beweren? Beste vriend, ik geloof er niets van. Er is zonde geweest in 't spreken, maar zonde ook in 't stille-zijn. Wie precies zegt, waarin de zonde bestaat heeft, in 't spreken én in 't niet-spreken, die preekt ontdekkend. Ieder ander preekt toe-dekkend; hij steekt de lamp niet op, maar hij morrelt aan de lamp des Woords, — hij doet er verduisteringspapier om, — dat is meteen in de mode, zeitgemäss, meneer! 't Zal wel een broeder uit Efraim zijn, die daar eerlijk betuigt, dat Efraim Juda niet meer benauwen moet; maar een passant legt hij het zijn efraïmitische verlanglijstje bij Juda op tafel. Eerlijk, hij merkt het zelf niet.

Er is zonde geweest in onze culturele prestaties; de één daasde er over, de ander lanterfantte op de cultuurmarkt, of in een culturele sociëteit, een derde zong al te vlot 't lied van „de eere Gods op alle treinen des levens”, een vierde ging met opgeheven hoofd op allerlei dag-doeleinden af. Een streep er onder: 10 Mei 1940! O wee, zoo betoogt nu ergens een

werden hun toebereidselen voortgezet en ten slotte ving de lange marsch, die hun te wachten stond, aan.

Het was kort na het aanbreken van den dag, dat de karavaan opbrak. De eerste zonnestralen voorspelden een warmen dag, maar aan hitte waren onze reizigers wel gewoon, die kon hen niet afschrikken.

Heerlijk schoon ontrolde het landschap zich aan hun oogen: bergen, dalen, wouden en woestijn-grond. Wellicht trok deze laatste hen het meest aan, want in een woestijn is het heerlijk dromen; daar kan zich de geest onmetelijk wijd uitzetten tot in de verste toekomst en ook terug tot in het oudst verleden.

Gesprekken van dezen aard hielden onze reizigers weldra bezig en aan den ernst hunner bewegingen, die den bezadigden leeftijd aanduiden, verhoogd door den strakken ernst hunner gelaats-trekken, bemerkten zij spoedig te doen te hebben met lieden der hoogste kaste. Want in kasten is nog steeds het volk in Indië verdeeld en die kasten — onderlinge kringen van personen van gelijke geboorte en stand — worden nauwgezet gehandhaafd. Wee dengene, die het beproeven zou zich in een hogere kaste in te dringen.

Urenlang trekt de karavaan voort en haar spoor is reeds lang uitgewischt in het zand van den breeden heirweg naar het Verre Oosten, als de ruiters een geschikte plaats vinden — een oase — waar zij den nacht kunnen doorbrengen. Fluks stijgen zij af, de bedienden ontzadelen de rijdieren en maken vervolgens den avondmaaltijd gereed. Spoedig zitten de reizigers met gekruiste beenen in een kring om den maaltijd en bewaren gedurende de eerste oogenblikken een ernstig stilzwijgen. Daarna opent één van hen, een man, in wien men door kleed en gestalte onmiddellijk den priester herkent, een man van reeds bedaagden leeftijd, wiens

sympathieke boetpreek: we moeten heusch terug; er waren gevaren van veruitwendiging, gevaren van verwereldlijking, terug, terug, we zijn te overmoedig opgedrongen. Of ik 't niet geloof? Man, 'tis allemaal waar. Maar als je overmoedig opgerukt bent, moet je niet 't oprukken zelf, doch den overmoed prijsgeven. En ben je verkéerd aangeland, dan moet je een anderen weg inslaan. Maar — in 't zelfde veld blijven! vergeet dat alsjeblijft niet. En wat die gevaren van veruitwendiging betreft, er zijn precies die zelfde gevaren in 't retireeren: 'tis stukken gemakkelijker, en ook goedkooper. Als iemand met opgeheven hoofd de Via Triumphalis opgemarcheerd is, dan moet hij niet denken, dat de zaak in orde is, als hij nou voortaan met opgeheven hoofd de Via Crucis afwandelt. Ik denk, dat 't aan dat opgeheven hoofd gelegen heeft. Wie 't nooit echt gebógen heeft, die kan wel zingen: wij stéken 't hoofd omhoog en zúllen d'eerkroon dragen, maar hij kan 't niet waar maken: zijn hoofd stond al maar door stijf achterover, den neus in den wind: hij kon 't niet meer opsteken, geen centimeter. Hij zóu niet d'eerkroon dragen, maar dat strijdlied zelf fungeerde als zijn eerkroon, zijn ridderorde.

Pas op, m'n waarde, voor alle boetepreken-zonder-begrip. Een loop niet, van den weeromsluit, noch met opgeheven, noch met gebogen hoofd — het doel voorbij. Laat je niet wijs maken, dat God na 10 Mei 1940 ons terugwerpt op de verschaning der gedesillusioneerden. En kijk elken boetpreek, die je gepakt heeft, eens ferm in de oogen, en let vooral op je zelf. Let op, of hij en jij soms niet ongemerkt hierin accordeerden, dat jullie nou nèt precies die dingen in den ban wouden gaan doen, die juist júlle niet zoo heelemaal lagen. Niet meer rekenen? Geen fransch meer? Reken beter, en zet je fransche grammaire er in! Niet kwaad worden op mij, hoor; ik ben 't al genoeg — op mezelf. Dag, hoor, —

je

ADOLPHUS VENATOR.

Calvijn — Castello.

I.

Onder de personen uit den eigen Gereformeerden kring, met wie Calvijn in botsing kwam, neemt Castello een zeer belangrijke plaats in.

Zoo op het eerste gezicht is het een droevige, een onverwikkeld geschiedenis. Twee zondige zestiende-eeuwse menschen kinderen zijn hier in felle actie tegen elkander en dit wel zeer persoonlijk. En zij waren zeer bevriende broeders geweest. In 1540 schreef Calvijn van uit Worms naar een collega in Straatsburg: „groet voor mij Sebastiaan en de anderen”. Sebastiaan Castello wordt hier op de eerste plaats genoemd in de groeten aan den Gereformeerden vriendenkring. Maar geen 15 jaar later heet Castello een even giftig als ontembaar verstokt beest, een domme hond, een huichelaar, ja zelfs een satan en te mijden als de pest. Calvijn weet geen woorden te vinden om aan te geven, hoe erg het met Castello is. Deze was zoo diep ge-

naam is Kasyapa Matanga, den mond en zegt op rustigen, langzamen toon: „Hoe wonderlijk toch, dat de heerscher daar ver in het Oosten, wiens wijsheid hier tot ons doordrong, ons roept om hem, den verheven Vorst van het onmetelijke Rijk van het Midden, de wijsheid van onzen godsdienst te leeren.” Hier zweeg hij en keek met peinzend gelaat naar den hemel, die, fonkelend van sterrenpraecht, zich boven hun disch uitspreidde als een wonderschoon kleed, bezaaid met diamanten en paalen.

Hoe heerlijk schoon en rustig is de woestijn, hoe noodt hij geest en zinnen tot hoogere gedachten en tot hooger, edeler genot dan aardse spijze verschaften kan.

Gekluisterd in boeien van oneindige zandvlakte, die hun om de ziel geslagen zijn, wordt hun geest gedwongen aan de gedachten vrijen teugel te laten, op geheimzinnige, droomerige wijze. Zij kennen dit gevoel, die mannen die daar zoo ernstig aan den disch zitten, en zij weten dat, als de woestijneest spreken gaat, zij slechts te luisteren hebben. Van daar de diepe stilte, die intreedt na de opmerking van Kasyapa Matanga.

Eindelijk opent de man aan zijn rechterzijde, priester evenals hij, doch van veel meer gevorderden leeftijd, den mond om eveneens zijn verwondering te uiten, maar ook zijn groote vreugde te kennen te geven over den tot hen gekomen oproep van den grooten Heer in het verre Azië. De naam van den spreker is Gobharana. Zwijsend keek hij den kring rond als hoopte hij, dat één van die achttien mannen, die tot hem gekomen waren om de Boodschap van hun Gebieder te brengen, nog eens de boodschap herhalen zou, waarmee zij oproepen werden om in zijn vergelegen land te komen verhalen van de wonderen van Boedha. Reeds honderden malen het verhaal dier boodschap aangehoord, kon toch hun geest

zonken in de goddeloosheid, zegt Calvijn, dat hij honderd maal liever Papist wou zijn, dan Castello aan te hangen. Hij was afschuwelijker dan alle papisten ter wereld. (Schwarz, II, 126, 127.)

Deze twist is Calvijn ook zeer kwalijk genomen door vele tijdgenooten en vrienden. Een huisvriend als de Falaïs¹⁾ werd mede door dezen strijd verbitterd. Dat was geen wonder. Want uit het oogpunt van „onbevooroordeelde wetenschap” gezien, was Castello een man van hoogstaande wetenschappelijke eruditie. Verder was hij een „persoonlijkheid”, waar niets op aan te merken viel. Zijn zedelijk leven was boven verdenking. Hij was niet anti-kerkelijk, geen geestdrijver; ook geen vrijdenker, maar een man die „den nadruk legde op de persoonlijke vroomheid”; een man, die er van overtuigd was dat „het Christendom een hooge zielecultuur geeft door verandering der ziel”; al wat „moreel” was, al wat „natuurrechtelijk algemeen-menschelijk” was, vond in Castello een beminaar; „mild” was zijn oordeel over „andersdenkenden”; liefst trok hij zich bescheiden terug in een gevoelig stoïcisme, en zijn gemoed was niet afkeerig van de mystiek in spiritualistische richting.

Wat was er nu tegen zulk een geleerd en vroom, bescheiden en verdraagzaam gereformeerd schoolleeraar in te brengen?

Stefan Zweig heeft een boek geschreven over den strijd van Castello tegen Calvijn, maar dat boek is grenzenloos oppervlakkig. Hij ziet in Calvijn een fanatiek idealist, wiens religieuze en politieke ideologie is ontpopt in een ondragelijke dictatuur. En hij ziet in Castello het protest van de humaniteit en individualiteit tegen intolerante mechanisering van de gemeenschap door Calvijn. De persoonlijkheid verheft zich bij monde van Castello tegen de fanatieke dictatuur van een Calvinistischen Führer-dictator. Er is in de felheid van afschuw tegen den Geneefsch onmenschen iets van den haat der humaniteit van onze dagen tegen de persoonlijkheden van de dictatorale ideologieën.

Wie Calvijn echter zóó ziet, mist de eerste beginselen van historische zin. Stefan Zweig heeft Calvijn — en ook Castello — geheel misteekend. Ook Castello, want als de historische Calvijn een andere was dan die Zweig teekent, dan is het protest van Castello ook tegen iets anders geweest, dan werd voorgesteld.

In 1892 verscheen een uitvoerige biografie van Ferdinand Buisson, Sébastien Castellion, sa vie et son oeuvre. Daarin is het resultaat verwerkt van historisch onderzoek van vele jaren. Zulk werk brengt ons nader tot de historische personen. Buisson is ook een geestverwant van Castello. Hij ziet hem echter scherper dan Zweig, n.l. als verdediger van het humanistisch vrijheidsideaal tegenover het Calvinistisch buigen voor het Schriftgezag.

Twee diepgaande stroomingen ontmoetten elkander in Castello en Calvijn. Het was niet persoonlijkheid tegen geweld-ideologie, neen het was de humanistische vrije persoonlijkheid tegen de Gods soevereiniteit belijdende persoonlijkheid van het Calvinisme.

In 1914 verscheen nog een werk over Castello van Etienne Giran met den ondertitel: Les deux Réformes. Dit boek is heel wat minder dan dat van Buisson. Prof. J. Lindeboom van Groningen, de man van het „Bijbelsch Humanisme”, die groote waardeering heeft voor Castello, schrijft in zijn „Stiefkinderen van het Christendom”, dat Giran hinderlijk vooringenomen is tegen Calvijn. Wij zien dus, dat ook van geestverwante zijde een beter historisch oordeel

zich nooit genoeg laven aan de woorden, die uit dat op onmetelijken afstand gelegen Rijk tot hen kwamen, en hun deden kennen de macht hunner godheid, die zelfs onbekende volkeren in ver verwijderde streken bereikte om daar haar wijsheid te brengen.

Dra werd zijn verlangen bevredigd, want ook de Afgezanten uit het Rijk des hemels wenschten niets vuriger dan de woorden te herhalen van hun grooten Gebieder in de ooren van hen, die hij roepen deed om het wonder dat hun Keizer in den droom wedervaren was, te verklaren.

Eén hunner, een man met gitzwarte oogen, stralend met ongemeen vuur, liet zich aldus hooren: „In het jaar 61 droomde onze Gebieder, de machtige Heerscher der aarde en Keizer over het land, dat vermetele vreemdelingen durfden binnendringen en het land den naam van China gaven, maar dat wij liefhebben als Choeng-kwa (Rijk van het Midden) en dat het nederige volk gaarne noemt Choeng-hwa (Bloem van het Midden) een droom, die hem niet wilde loslaten en zijn geest veront-rustte. Dagenlang bleef Keizer Ming gedrukt en was zijn levenslust geslagen in banden van somberheid. Ten slotte kon hij de kwelling niet langer verdragen en besloot zijn vertrouwden Minister Fu-yih deelgenoot te maken van zijn droom. Fu-yih werd geroepen en naderde onder het maken van herhaalde kowtows (buiging, waarbij men geknielt en met de handen op den grond uitgespreid blijft liggen tot de toestemming gegeven wordt zich weder op te richten) zijn verheven Gebieder en luisterde aandachtig toe. Man van grooten invloed in het machtige Rijk van Keizer Ming, zóó groot inderdaad, dat hij het vermocht den geest zijns Meesters te leiden en het soms wagen dorst hem ongevraagd raad te geven en zijn meening kenbaar te maken.

Z.

D. KRIJGER.